

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I DE SOCIOLOGIA

LLICENCIATURA: CIÈNCIES POLÍTiques I DE L'ADMINISTRACIÓ
ASSIGNATURA: 25261 RELACIONS INTERNACIONALS (10,5 crèdits)
DURADA: Anual CURS: Segon
CURS ACADÈMIC: 2003/2004

Professorat:

Grup 01. Prof. Ferran Izquierdo

Grup 02. Prof. Pablo Aguiar / Prof. Federico Guerrero

Grup 51. Prof. Laura Feliu/ Prof. Francesc Serra

PROGRAMA

PART I. TEORIA I CONCEPTES

Tema 1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi

1. La problemàtica internacional: guerra i pau
2. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel·lectual de la I Guerra Mundial
3. Origen anglo-saxó de la disciplina: el marc de les ciències socials
4. Substrat idealista de la disciplina: institucionalització i seguretat col·lectiva

Tema 2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament

1. Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa
2. Tradició grociana: ordre o societat d'estats
3. Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

Tema 3. Grans aproximacions a les relacions internacionals

1. Paradigmes, mapes mentals o imatges del món
2. Realisme i anàlisi de la guerra freda
3. El transnacionalisme i els problemes globals
4. L'estructuralisme i el sotsdesenvolupament
5. La teoria de les relacions internacionals en els anys 90

Tema 4. La societat internacional actual

1. Objecte d'estudi de les relacions internacionals
2. Societat d'estats i societat transnacional
3. Anarquia *versus* ordre
4. Mecanismes d'ordre internacional
5. Fragmentació *versus* globalisme

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

Tema 5. El sistema internacional: instrument d'anàlisi

1. Definició i elements del sistema (actors, estructura, dinàmica i regles de funcionament)
2. Àmbit geogràfic: sistema obert o parcial *versus* sistema tancat o mundial
3. Sistema de valors: sistema homogeni *versus* sistema heterogeni
4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

Tema 6. Els actors del sistema internacional

1. Definició d'actor internacional
2. Tipologia clàssica (estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals)
3. Altres tipologies

Tema 7. L'estat: el sistema d'estats

1. Igualtat jurídica: sobirania i territori
2. Desigualtat en el sistema d'estats: capacitat i poder internacional
3. Recursos tangibles i intangibles
4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"

Tema 8. Les potències del sistema

1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional
2. Les potències diplomàtiques tradicionals
3. El fenomen de les superpotències al món nuclear
4. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional
5. El concepte de potència internacional en l'actualitat: el control del poder estructural

Tema 9. Les organitzacions internacionals

1. Definició d'organització internacional (intergovernamental)
2. Origen i desenvolupament del fenomen
3. Tipologies: abast geogràfic, finalitat funcional
4. Estructura i mecanismes de presa de decisions
5. Regionalisme i organitzacions internacionals

Tema 10. Nacions Unides

1. Gènesi de l'organització: San Francisco
2. Finalitat multifuncional
3. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides
4. Estructura institucional
5. Mecanismes de presa de decisions

Tema 11. Nacions Unides: àmbits d'actuació

1. Pau i seguretat internacionals (capítols VI i VII de la Carta)
2. Les operacions de manteniment de la pau
3. Progrés econòmic i social, desenvolupament
4. Drets humans
5. Desarmament

Tema 12. Les forces transnacionals

1. Definició i tipologia de les organitzacions no governamentals (ONGs)
2. Els grans àmbits d'actuació de les ONGs: drets humans, medi ambient, desenvolupament i ajut humanitari
3. Definició d'empresa transnacional
4. Impacte de les empreses transnacionals en la societat internacional

Tema 13. L'estructura del sistema internacional

1. Polaritat i distribució del poder
2. Tipologia: sistema unipolar, bipolar o multipolar
3. Policentrisme *versus* polaritat
4. Continuitat i canvi en el sistema (el debat sobre les causes del final de la Guerra Freda)

Tema 14. La dinàmica del sistema internacional: conflicte

1. La noció de conflicte en Ciències Socials
2. Tipologia de conflictes
3. Conflicte i ús de la força
4. Tensions, crisis i guerra

Tema 15. Nova conflictivitat internacional

1. Mapa de la conflictivitat internacional
2. El predomini dels conflictes armats intraestats
3. Conflictes no armats: econòmics, mediambientals, culturals, socials

Tema 16. La dinàmica del sistema internacional: cooperació

1. La noció de cooperació
2. Àmbits de cooperació (polític, militar, econòmic)
3. Formes de cooperació (formal *versus* informal, bilateral *versus* multilateral, pública *versus* privada)

Tema 17. Cooperació per al desenvolupament

1. Aclariments conceptuals
2. L'ajut oficial al desenvolupament (AOD): bilateral *versus* multilateral, reemborsable *versus* no reemborsable
3. Característiques i evolució
4. Cooperació multilateral: OCDE, NN.UU., UE
5. El paper del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament (CAD)

Tema 18. La dinàmica del sistema internacional: integració

1. La noció d'integració
2. Tipologies d'integració: formal *versus* informal, negativa *versus* positiva
3. Etapes de la integració: integració econòmica, integració política
4. La integració com a comunitat de seguretat

PART III. LA SOCIETAT INTERNACIONAL GLOBAL (1945-2000)

Tema 19. Presentació de les grans dinàmiques de la societat internacional contemporània

1. La fractura Est-Oest
2. La fractura Centre-Perifèria
3. Interdependència econòmica
4. Problemes globals

Part III. 1. Construcció de la societat internacional de guerra freda

Tema 20. Bipolarisme diplomàtico-militar

1. Alta: les bases d'un nou ordre entre enemics
2. Definició de Guerra Freda: la base ideològica del conflicte Est-Oest
3. Esferes d'influència: la divisió bipolar d'Europa i Àsia (la guerra de Corea)
4. La política de blocs: les aliances militars (OTAN, SEATO, CENTO, OTV)
5. Duopoli nuclear: l'equilibri del terror com a regla entre les superpotències

Tema 21. Hegemonia en el sistema econòmic internacional

1. Els Estats Units: la potència hegemònica
2. Bretton Woods: els principis del sistema
3. Institucions financeres: Banc Mundial i FMI
4. Institucions comercials: GATT, OMC

Tema 22. Fragmentació del sistema i aparició d'un tercer bloc

1. La descolonització: procés i efectes sobre el sistema
2. El moviment afro-asiàtic: la declaració de Bandung o la resposta de la perifèria a la política de blocs
3. Els grans actors de la perifèria: Índia, Indonèsia, Xina
4. El Moviment dels No Alineats
5. El Grup dels 77 i l'inici del diàleg Nord-Sud (UNCTAD)

Part III. 2. Evolució i canvi de la societat internacional: de la Guerra Freda a la post-Guerra Freda

Tema 23. La distensió entre els blocs (1968-1975)

1. La crisi dels míssils de Cuba: un precedent decisiu
2. La política Nixon-Kissinger de distensió: el triangle EUA-URSS-Xina
3. Els àmbits de la distensió: armes nuclears, conflictes regionals i relacions econòmiques
4. Policentrisme i erosió dels blocs: la ruptura xino-soviètica
5. Distensió i paneuropeisme: *Ostpolitik* i CSCE

Tema 24. Crisi i multipolarisme econòmic en la dècada dels setanta

1. El retrocés dels Estats Units en l'economia mundial: la revisió dels principis del lliure canvi
2. Japó i la Comunitat Europea, potències comercials
3. La crisi del sistema monetari internacional
4. L'impacte de les crisis del petroli: el paper de l'OPEP
5. El G-7: gestió del multipolarisme econòmic

Tema 25. L'organització político-econòmica de la perifèria en la dècada dels setanta

1. Política global de la perifèria: Nou Ordre Econòmic Internacional (NOEI), Nou Ordre Mundial de la Informació i de la Comunicació (NOMIC)
2. L'impacte de les crisis petrolíferes en la perifèria
3. Evolució i declivi del diàleg Nord-Sud
4. La influència de la perifèria en les normes internacionals: el patrimoni comú de la humanitat

Tema 26. Fi de la distensió i segona Guerra Freda (1975-1985)

1. Els efectes de la síndrome Vietnam en la política exterior dels Estats Units
2. Extensió de la influència soviètica: Angola, Etiòpia, Afganistan
3. Intervencionisme dels Estats Units a Amèrica Central: Nicaragua
4. Crisi en el duopoli nuclear: cursa d'armaments (la guerra de les galàxies)

Tema 27. Reorganització del sistema econòmic en la dècada dels vuitanta

1. Món econòmic tripolar: Estats Units-Japó-CE
2. Els tigres asiàtics i el seu pes comercial
3. Estratègia dels Estats Units: nous temes en l'agenda del comerç internacional (Ronda Uruguai)
4. Fluxes financers: l'endeutament dels EUA
5. Intents de gestió col·lectiva en matèria monetària (G-5)

Tema 28. L'explosió de la perifèria en la dècada dels vuitanta

1. La diversificació en la perifèria (NIES, països menys avançats, exportadors de petroli)
2. El problema del deute: Amèrica Llatina
3. La fi del diàleg Nord-Sud com a diàleg global
4. La crisi del Moviment dels No Alineats
5. Perifèria i fractura cultural: la revolució iraniana i l'islamisme

Tema 29. La fi del sistema bipolar (1985-1989)

1. L'efecte Gorbaxov en la política exterior soviètica
2. El diàleg EUA-URSS: desarmament nuclear (INF)
3. Negociacions sobre conflictes regionals (Cambodja, Angola, Namíbia)
4. Procés de descomposició del bloc de l'Est: la caiguda del Mur de Berlín

Part III. 3. La societat internacional de la post-Guerra Freda

Tema 30. Reestructuració político-militar del sistema

1. La Guerra del Golf: el nou ordre internacional
2. La desintegració de la Unió Soviètica
3. Les guerres a l'antiga Iugoslàvia: lideratge dels Estats Units
4. Definició de l'actual sistema: un sistema unipolar?

Tema 31. Integració regional i organització global de l'economia

1. Globalització econòmica (finances, producció, comerç)
2. Nou regionalisme: TLC, Mercosur, APEC
3. Evolució del comerç internacional: la Ronda Uruguai del GATT i l'OMC
4. El consens de Washington: *diktat* del lliure mercat

Tema 32. Globalització desigual: una perifèria sense expectatives

1. La depauperació del continent africà
2. L'augment de les diferències econòmiques: Amèrica Llatina
3. Problemes socials: migracions
4. La reducció i reestructuració de l'ajuda al desenvolupament en la post-Guerra Freda

Tema 33. Nacions Unides: els desafiaments del segle XXI

1. "Un programa de pau": diplomàcia preventiva, establiment, manteniment i consolidació de la pau
2. El paper de Nacions Unides en matèria de pau i seguretat (les Operacions de Manteniment de la Pau)
3. La reforma de Nacions Unides: l'estructura interna de poder (Consell de Seguretat)
4. Perspectives de finançament

Tema 34. La redefinició del concepte de seguretat

1. Noves concepcions de la seguretat: la seguretat multidimensional
2. Informes Palme, Brundtland i Carlsson
3. L'agenda de la seguretat global: definició i continguts
4. Temes de l'agenda: proliferació nuclear, narcotràfic, salut i població (desnutrició, sida), terrorisme

Tema 35. L'agenda de la seguretat global: mediambient

1. L'evolució dels temes mediambientals en l'agenda de relacions internacionals
2. Mediambient i desenvolupament: desenvolupament sostenible
3. La Conferència de Rio
4. Construcció de règims mediambientals: capa d'ozó, canvi climàtic, biodiversitat

Tema 36. L'agenda de la seguretat global: drets humans

1. Ingerència humanitària: la qüestió de les minories en un mapa en transformació
2. Drets humans de tercera generació: dret a la pau, dret al desenvolupament
3. Ajuda internacional i drets humans: clàusules de condicionalitat
4. Conferència de Viena: debat sobre la concepció universal dels drets humans

Sistema d'avaluació

El curs s'avaluarà mitjançant un examen quadrimestral i un examen final, on també s'avaluarà el treball complementari de curs (lectura, presentació i debat).

Lectures obligatòries

- BARBÉ, E., *Relaciones Internacionales*, Madrid: Tecnos, 1995.

- SALOMÓN, M., *Les Nacions Unides (Estudis Internacionals)* nº 7, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament i Centre Unesco de Catalunya, 1995.

- AA.VV., *Dossier de Lectures: Relacions Internacionals*, Bellaterra, 2001 [pot adquirir-se al Servei de Fotocòpies]. Les lectures d'aquest dossier estan relacionades amb la part III del programa.

-Altres dossiers que els professors vagin considerant adients pel seguiment de l'assignatura i que ja aniran comentant a classe.

Bibliografia recomanada (texts fonamentals i obres de referència)

AA.VV., *El estado del mundo 2003*, Madrid: Ed. Akal.

Anuario Internacional CIDOB, Barcelona, Fundació CIDOB.

ARACIL, R.; OLIVER, J.; SEGURA, A., *El mundo actual: De la Segunda Guerra Mundial a nuestros días*, Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1995.

ARENAL, Celestino del, *Introducción a la relaciones internacionales*, Madrid: Tecnos, 1990 (3ª edició)

ARON, R., *Paz y Guerra entre las Naciones*, Madrid: Alianza, 1985 (2 vols.)

ATTINÀ, F., *El Sistema político global: introducción a las relaciones internacionales*, Barcelona: Paidós, 2001

BANCO MUNDIAL, *Informe sobre el Desarrollo Mundial (anual)*, Washington, Banco Mundial.

BAYLIS, J. I SMITH, S. (ed.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Oxford: Oxford University Press, 1997

BIMBI, L. (ed.), *No en mi nombre: Guerra y Derecho*, Madrid: Editorial Trotta, 2003.

BOYD, A., *An Atlas of World Affairs*, Londres: Routledge, 1991 (9^a ed.)

BRZEZINSKI, Z., *El Gran Tablero Mundial*, Barcelona: Paidós, 1998.

BULL, H., *The Anarchical Society*, Londres: Macmillan, 1977.

CALVOCORESSI, P., *Historia Política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid: Akal, 1999 (Setena edició).

CARLSNAES, W.; RISSE, T.; SIMMONS, B. A. (eds.), *Handbook of International Relations*, Londres: SAGE, 2002.

CARRILLO SALCEDO, J.A. (comp.), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid: Tecnos, 1982.

CASTELLS, M., *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura* (3 vols.), Madrid: Alianza, 1997-98.

CENTRO DE INVESTIGACIÓN PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional*, Madrid: CIP / Icaria.

CHALIAND, G. i RAGEAU, J.P., *Atlas stratégique et géopolitique*, Brussel-les: Complexe, 1994

DONELLY, J., *Realism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

DOUGHERTY, J.E. i PFALTZGRAFF JR., R. L., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey (4th edition)*, New York: Longman, 1997.

EVANS, G. i NEWNHAM, J., *The Penguin Dictionary of International Relations*, London: Penguin Books, 1998.

GARCÍA DE CORTÁZAR, F. i LORENZO, J.M., *Historia del mundo actual, 1945-1989*, Madrid: Alianza, 1990.

GRIFFITHS, M., *Fifty Key Thinkers in International Relations*, London: Routledge, 1999.

GRIFFITHS, M. i O'CALLAGHAN, T., *International Relations: The Key Concepts*, London: Routledge, 2002

HALLIDAY, F., *Las relaciones internacionales en un mundo en transformación*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2002.

HELD, D., *La democracia y el orden global: del estado moderno al gobierno cosmopolita*, Barcelona: Paidós, 1997.

IFRI, Ramses, *Rapport annuel mondial sur le système économique et stratégique*, París.

IGNATIEFF, M., *Los derechos humanos como política e idolatría*, Barcelona: Paidós, 2003.

JACKSON, R. i SORENSEN, G., *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

JOUVÉ, E., *Relations Internationales*, Paris: Presses Universitaires de France, 1992.

KAGAN, R., *Poder y debilidad. Estados Unidos y Europa en el nuevo orden mundial*, Madrid: Taurus, 2003.

KALDOR, M., *Las nuevas guerras*, Barcelona: Tusquets Editores, 2001.

KEGLEY Jr., C. W i WITTKOPF, E.R., *World Politics. Trend and Transformation*, (8th edition) Boston: Bedford / St. Martin's, 2001.

KEGLEY Jr., C. W i WITTKOPF, E.R. (eds.), *Global Agenda: Issues and Perspectives*, McGraw-Hill, 2001.

LAWSON, S. (ed.), *The New Agenda for International Relations: From Polarisation to Globalisation in World Politics?*, Polity Press, 2001.

LINKLATER, A. (ed.), *International Relations. Critical Concepts in Political Science* (5 vols.), London: Routledge, 2000.

LITTLE, R. i SMITH, M. (ed.), *Perspectives on World Politics*, London: Routledge, 1991 (2nd edition)

LUNDESTAD, G., *East, West, North, South. Major Developments in International Politics since 1945*, Oxford: Oxford University Press, 1999 (4th edition).

McMAHON, R. J., *The Cold War: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

MERLE, M., *Sociología de las relaciones internacionales*, Madrid: Alianza Universidad, 2000 (3ª edición revisada y ampliada).

MESA, R., *La nueva sociedad internacional*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1992.

MESA, R. (comp.) *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols.), Madrid: Taurus, 1982.

MORGENTHAU, H., *Escritos sobre política internacional*, Madrid: Tecnos, 1990.

NASSAU, A *Worlds apart: the north-south divide and the international system*, London: Zed Books, 1993.

NYE Jr., J. S., *La paradoja del poder norteamericano*, Madrid: Taurus, 2003.

ORTEGA, A., *Horizontes cercanos. Guía para un mundo en cambio*, Madrid: Taurus, 2000.

OSMANCZYK, E.J. (ed.) *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres: Taylors & Francis , 1990.

PEREIRA CASTAÑARES, J.C. i MARTÍNEZ-LILLO, P.A., *Documentos básicos sobre Historia de las Relaciones Internacionales 1815-1991*, Madrid: Editorial Complutense, 1995.

PLANO, J. / OLTON, R., *The International Relations Dictionary*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 1988.

PNUD, *Informe sobre el Desarrollo Humano* (anual).

ROSKIN, M. G. i BERRY, N.O., *The New World Of International Relations*, London: Prentice-Hall, 1999.

SIPRI Yearbook on Armament and Disarmament, Oxford: Oxford University Press (anual).

STEGER, M., *Globalization: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

TRUYOL, A., *La sociedad internacional*, Madrid: Alianza, 1993 (2ª edició).

VIOTTI, P.R. i KAUPPI, M.V., *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*, Boston: Allyn and Bacon, 1999 [3ª edició]

WALZER, M., *Guerras justas e injustas. Un razonamiento moral con ejemplos históricos*, Barcelona: Paidós, 2001.

WHITE, B., LITTLE, R. i SMITH, M. (eds.), *Issues in World Politics*, Palgrave Macmillan, 2001 (Second Edition - Revised, Expanded and Updated)

ZALDÍVAR, C.A., *Variaciones sobre un mundo en cambio*, Madrid: Alianza, 1996.

ZORGBIBE, Ch., *Historia de las Relaciones Internacionales* (2 vols), Madrid: Alianza, 1997.

Revistes

- Afers Internacionals (CIDOB)
- Cooperation and Conflict
- Foreign Affairs (USA)
- International Affairs (UK)
- International Organization (USA)
- International Studies Quarterly
- International Security (USA)
- La Vanguardia Dossier (Espanya)
- Le Monde Diplomatique (França-Espanya)
- Política Exterior (Espanya)
- Review of International Studies (UK)
- World Politics (USA)
- The World Today (UK)

Pàgines web

Nacions Unides: <http://www.un.org/spanish>

Comité d'ajuda al desenvolupament de la OCDE: <http://www.oecd.org/cad>

FMI: <http://www.imf.org/external/spa/index.htm>

Revista electrònica de relacions internacionals: <http://www.reei.org>

Le Monde Diplomatique: <http://www.monde-diplomatique.fr/>

Amnistia Internacional: <http://www.a-i.es/>

CIDOB: <http://www.cidob.es>

Observatori de crisis del Cidob: http://observatori.barcelona2004.org/observatorio/home_c.htm

Observatori de Política Exterior Europea de l'Institut Universitari d'Estudis Europeus (IUEE):
http://selene.uab.es/_cs_iuee/catala/obs/index.html

Foreign Affairs - <http://www.foreignaffairs.org/>

The Swedish Institute of International Affairs - <http://www.ui.se/>

FIRST (Facts on International Relations and Security Trends) - <http://first.sipri.org/>

International Relations and Security Network - <http://www.isn.ethz.ch/>

International Affairs Resources (www virtual library) - <http://www.etown.edu/vl/>

Heidelberg Institute of International Conflict Research (HIIC) - <http://www.hiik.de/en/index.htm>

Institute for War and Peace Reporting (IWPR) - http://www.iwpr.net/index.pl?home_index.html